

הבלעת תחומין, רק היכא ששני התחומין באו לו מכח שביתה מבעוד יום, הבלעת תחומין משוי להו חד תחומא.

אבל ביוצא ברשות חוץ לתחום, שאותו תחום חדש שנתנו לו חכמים לא בא לו מכח שביתה ששבת מבעוד יום, כיון שקנה שביתה חדשה שוב אין לו את השביתה הקודמת שהיתה לו, ואפילו נכנס לתחומו הראשון אינו חוזר לתחומו. [נתבאר על פי לשון רש"י שלפנינו]³³.

ומתמה ליה אביי לרבה: **והיכא דלא שבת** ויש לו תחום חדש שבא לו בשבת, וכי לא עבדינן הבלעת תחומין?!

והתנן: מי שיצא חוץ לתחום וכו' **רבי** מחוץ לתחום, **יכנס** לתחום עירו והרי הוא כשאר בני העיר; אבל אם יצא **שלוש** אמות **לא יכנס**.

וכי **מאי לאו** טעמיה **דרבי אליעזר** — שסובר שתיים יכנס — דאזיל **לטעמיה** [לשיטתו] **דאמר** במי שיצא חוץ לתחום שיש לו ארבע אמות **"והוא באמצען"** של ארבע האמות, כלומר: שנותנין לו לכל רוח ממקום שעומד שתי אמות.

והרי על כרחך תודה בכך, שהרי כך קבלה היא בידינו, [ריטב"א]³².

וטעם דין זה, כיון שהתחום שיש לו מן המזרח נבלע בתוך התחום שיש לו מן המערב [שהרי אין בין שני הפתחים ארבעת אלפים אמה], "הבלעת תחומין משוי לתחומי שני היציאות כחד" [רש"י].

הרי חזינן שהבלעת תחומין מילתא היא, והיכי קאמר רבה שהבלעת תחומין לאו מילתא היא?!

אמר ליה רבה לאביי: היכי מדמית הבלעת תחומין שבגג מערה ששני התחומין — שבמזרח ושבמערב — באו לו מכח שביתה ששבת במערה מבעוד יום, להבלעת תחומין במי שיצא חוץ לתחום ברשות?!

וכי **לא שני** לך **בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, להיכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום**, שאם שבת באויר מחיצות מבעוד יום קיימא לן בעלמא שכל המקום ששבת בו הרי הוא לו כארבע אמות, ואילו היכא שלא שבת באויר אותן מחיצות אין המקום כולו חשוב לו כארבע אמות?!

וכיון שמודה אתה בכך, הכא נמי גבי

32. ביאר בגאון יעקב: באמת לא היתה הגמרא צריכה להזכיר כלל שבתוך המערה יש ארבעת אלפים אמה, שאין אנו צריכים לעניינו אלא שעל גגה פחות מארבעת אלפים אמה. ולא נקטה הגמרא לשון זה אלא להשמיענו, שאם הולך דרך פנים המערה אף שהיא יותר מארבעת אלפים אמה מותר ללכתה, שכל המערה חשובה לו כארבע אמות. אבל על גגה, אי לאו שאין שם

33. והריטב"א כתב בשם רש"י באופן אחר, וזה לשונו: "דהתם ודאי מודו רבנן וכולי עלמא דעבדינן הבלעת תחומין ללכת ולחזור בכל הגג, מפני ששביתתו למטה מן הגג באויר מחיצות, וכיון שקנה כל המערה בתוכה להיות לו לבית

פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מודו ליה רבנן לרבי אליעזר דעבדינן הבלעה, ושפיר הקשיתי ממשנה זו³⁵.

שנינו במשנה: וכל היוצאין להציל חזורין למקומן:

ומשמע דהכי קאמר, שאם יצא חוץ לתחום כדי להציל נפשות דהיינו יצא ברשות יכול לחזור לעירו ולתחומו מכל מקום שנמצא, ולהכי מקשינן:

וכי אפילו אם יצא חוץ לעיר טובא [הרבה] — יותר מאלפיים אמה מסוף תחום העיר — מותרין הן לחזור למקומן?!

והא אמרת ברישא דמתניתין: מי שיצא ברשות וכו' יש לו אלפים אמה ממקום שהודיעוהו — והוא הדין ממקום שהציל — ותו לא, והאיך נאמר שיש לו יותר מאלפיים אמה?!

אמר משני רב יהודה, אמר רב: אין המשנה באה לומר דין מדיני תחומין, אלא הכי קאמר:

ולפיכך, אם יצא שתי אמות בלבד ארבע אמות דיהבו ליה רבנן [שנתנו לו חכמים משיצא חוץ לתחום] כמאן דמיבלען דמו [כלומר: אף שאין מובלעות ממש אלא דבוקות לתחומו הראשון, שהרי יצא שתי אמות שלמות סגי בהכי ד"כמאן דמיבלען דמו"] ולפיכך קאמר רבי אליעזר שיכנס.

אלמא הבלעת תחומין [אף שלא שבת באותן ארבע אמות מבעוד יום] מילתא היא, ותיקשי לרבה דאמר הבלעת תחומין לאו מילתא היא?!³⁴

אמר ליה רבה בר בר חנה [רבים הגייהו: "חנין" או "חנן"], מפני שרבה בר בר חנה קדם הרבה, וכמו שכתב בגאון יעקב [לאביי, ותמה על קושייתו שהקשה מדברי רבי אליעזר שחלוק הוא בזה על חכמים:

ומדברי אליעזר קמותבת ליה למר [מקשה אתה לרבה]?! וכי מאי קושיא היא מיחיד שנחלקו עליו הרבים ואמרו, אפילו אמה אחת לא יכנס [ריטב"א]?!]

אמר ליה אביי: אין אכן מרבי אליעזר מקשה אני, כיון דשמייע לי מיניה דמר [ששמעתי מרבה עצמו] שאמר: עד כאן לא

לכל רוח, מצינן לומר דהא דקתני "שתיים יכנס" לאו בהבלעה הוא, אלא משום דשתי אמות לא חשיב כלום וכאילו לא יצא דמי. אבל השתא דסבירא ליה "והוא באמצען" הא ודאי שתי אמות חשיבי, וטעמא דנכנס היינו משום הבלעת תחומין. וראה עוד ברבינו פרץ ובחידושי הרשב"א.

35. [ביאר הריטב"א דהכי קאמר: "שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שתי אמות שיכול להכנס

ולשביטה, דין הוא שיזכה למעלה גם כן וכו', ואינהו הכי גמירי לה דליתיה להך דינא אלא בפחות מארבעת אלפים אלא טעמא משום הבלעת תחומין, אבל בהא דידן דליכא אור מחיצות לקנות שביתה לא עבדינן הבלעת תחומין".

34. כתב הריטב"א משמיה דהתוספות: וזה שהוצרכנו לומר "רבי אליעזר לטעמיה", פירשו בתוספות, דאי הוה סבר שיש לו ארבע אמות

שכל היוצאין להציל שכלי זיינן עליהן, חוזרין בכלי זיין שלהן למקומן] כלומר: עד המקום שהתירו להם חכמים], ואין אומרים כיון שנעשה מעשה ישליכו כלי זיינו מעליהן ולא יחללו שבת בהעברת ארבע אמות ברשות הרבים ובהכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד [רבינו יהונתן], והטעם מפרש בגמרא לקמן.

ותמהינן אקושיא שהקשינו — לפי פשטות המשנה דמשמע שמותר להם לחזור לעירם ואפילו רחוקה היא יותר מאלפיים אמה — מרישא דמתניתין דביוצא ברשות אין לו אלא אלפים אמה:

ומאי קושיא היא??

דילמא רישא דמתניתין מיירי רק בעדות החודש או במילדת, וסיפא דמתניתין במי שיצא להציל מן האויבים, ולהציל מן האויבים שאני, שיש לחוש שמא ירדפו האויבים אחריו ולכן מותר לו להכנס לעיר אף שהיא רחוקה הרבה?³⁶

אלא אי קושיא הא קושיא, כלומר: מכח קושיא אחרת הוא שפירש רב שמשנתנו באה לומר שחוזרין בכלי זיינן למקומן, שהוקשה לו ממשנה אחרת שמוכח מינה שאף היוצא

להציל מן האויבים אין לו אלא אלפיים אמה.

דתנן במסכת ראש השנה גבי עדי קידוש החודש שיצאו חוץ לתחומם כדי להעיד:

בראשונה לא היו זזין העדים שבאו להעיד משם [מבית הדין שבאו להעיד בפניו] כל היום כולו כשאר יוצאין חוץ לתחום שאין להם אלא ארבע אמות; התקין רבן גמליאל הזקן: שיש להן אלפים אמה לכל רוח.

ולא אלו בלבד אמרו שיש להן אלפיים אמה לכל רוח, אלא אפילו חכמה [מילדת] הבאה לילד והבא להציל מן הגיים [חיל אויבים] ומן הנהר [שעלה על גדותיו ושוטף את בני העיר ואת הילדים, רש"י שם] ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר שבאו לשם, ויש להן אלפים אמה לכל רוח.

והיינו דקשיא לן:

וכי תו [יותר מאלפים אמה לכל רוח] לא מותר לצאת למי שבא להציל מן הגיים?!

והא אמרת במשנתנו: כל היוצאין "להציל" חוזרין עד למקומן, ומשמע אפילו טובא מאלפיים אמה?!

פירוש שהקלו בפיקוח נפשות טפי, וכי קתני היוצא ברשות היינו בשיוצא לעדות החודש אי נמי בחכמה הבאה לילד [דאיכא] [דליכא] סכנה כולי האי, דאלו ביוצא להציל שמא ירדפו גיים אחריהם וצריכים לחזור עד עירם", ומשמע מדבריו, דבסכנה גמורה כגון היוצא להציל מן הנהר או מן המפולת [כדלקמן בגמרא] מותר לחזור.

לתחומו לדבר מצוה; ומשנתנו שהלך לדבר מצוה אף חזרתו צורך דבר מצוה חשיב, דבדבר מצוה חזרה כהליכה, ואם כן הוה ליה לרבה למימר בה הבלעת תחומין", וראה עוד שם].

36. בפשוטו, לפי סברת הגמרא עכשיו רק מי שבא להציל מהאויבים חוזר למקומו, אבל מי שיצא לצורך פיקוח נפש אחר, אינו חוזר. אבל בריטב"א כתב: "דילמא להציל שאני,

נכרים שצרו וכו' [ככל דברי רב יהודה].

כמה דברים אמורים כשבאו על עסקי ממוזן, אבל באו על עסקי נפשות, יוצאין עליהן בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת.

ובעיר הסמוכה לספר [עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות] אפילו לא באו על עסקי נפשות אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת, כיון שיש לחוש שמא ילכדוה, ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם.

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: ובבל, בעיר הסמוכה לספר דמיא; ותרגומא: נהרדעא, כלומר: שעל העיר נהרדעא שבבבל אמרו שכסמוכה לספר דמיא, כיון שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד, ולעיירות שהיו יושבין שם ישראל בני הגולה מצד שני.

דרש רבי דוסתאי דמן העיר בירי מקרא, שמחללין שבת על נכרים שבאו על עסקי תבן וקש בעיר הסמוכה לספר:

והכי דריש: מאי דכתיב:

ויגידו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שופים [בוזזים, מצודות] את הגרנות?

תנא: קעילה, עיר הסמוכה לספר היתה.

והמה לא באו אלא על עסקי תבן וקש.

דכתיב: והמה שופים את "הגרנות".

וכתיב, וישאל דוד בה' [באורים ותומים]

ומכח קושיא זו הוא שאמר רב יהודה אמר רב] לפרש משנתנו: שהזרין בכלי זיינן למקומן.

וכדתניא שמוזרין לחזור בכלי זיינן למקומן:

דתניא: בראשונה היו מניחין כלי זיינן בחזירתן בבית הסמוך לחומה [בבית החיצון שמוצאין חוץ לחומה, למגיה: לא הבנת?]; פעם אחת הכירו בהן אויבים שיצאו חוץ לעיר, ורדפו אחריהם, ונכנסו המצילין ליטול כלי זיינן מאותו בית שם הניחום, ונכנסו האויבים אחריהם, ומתוך שהיה הבית צר דחקו המצילים זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם האויבים.

באותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיינן.

רב נחמן בר יצחק אמר לתרץ סתירת משנתנו, דקתני, שהיוצאין להציל חוזרין חוזרין למקומן, למשנה דראש השנה, דקתני, שאף הבא להציל אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח, לא קשיא:

כאן במשנה דראש השנה, מיירי שנצחו ישראל את אומות העולם, ואין להם לחוש מפני האויבים.

כאן במשנתנו, שנצחו אומות העולם את עצמן [כלומר: את ישראל] ויש לחוש שירדפו אחריהם, ולפיכך חוזרין למקומן.

אמר רב יהודה אמר רב: נכרים שצרו על עיירות של ישראל [על עסקי ממוזן כדמפרש ואזיל] אין יוצאין עליהן בכלי זיינן ואין מחללין עליהן את השבת.

תניא נמי הכי:

הרי: [הואילן] ולא היתה כונתו לכך להיות שבידתו בעיר, לא יכנס לעיר להיות כמותם שיש להן אלפיים אמה מעירם לכל רוח, אלא הולך אלפיים אמה ממקומו, ואינו נכנס לעיר אלא עד מקום שכלו אלפיים אמותיו, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: אף על פי שלא נתכוין להיות שבידתו בעיר אלא במקומו, יכנס לעיר להיות דינו כמותם, והולך אף למקום הרחוק ממקום שבידתו אלפיים אמה, שהרי דינו כשאר בני העיר שמתריין לילך בכל העיר ואלפיים אמה לכל רוח.

וביאר הריטב"א טעם הדבר: שאע"פ שישב זה כאן ודעתו לקנות שביתה כאן, אגן סהדי דכיון שדעתו לילך אל העיר, שרצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו, ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס, וכיון שכן כל מה שנתכוין לשבות כאן אינו אלא טעות וכוננת לכו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר, ואחר כוננת לכו הולכין.

אמר רבי יהודה להוכיח כדבריו: מעשה היה ונכנס רבי טרפון לעיר למקום שהוא רחוק ממקום שבידתו יותר מאלפיים אמה, ואף שהיה בלא מתכוין, וכדעת רבי יהודה.

גמרא:

תניא אמר רבי יהודה: מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך בערב שבת וחשכה לו, ולן חוץ לעיר; לשחרית מצא אוהו רועי בקר, אמרו לו: רבי! הרי העיר לפניך, הכנס! נכנס רבי טרפון לעיר וישב בבית המדרש

לאמר, האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכיתי בפלשתים והושעת את קעילה, וכיון שמצאנו שמסר דוד את עצמו כדי להציל, אנו למדין שעסקי ממוץ בעיר הסמוכה לספר כעסקי נפשות הוא, ומחללין עליו את השבת [על פי ריטב"א בתירוץ שני, וכמשמעות רש"י].

והשתא מפרשינן לקרא: מאי קמבעיא ליה לדוד ששאל בה' "האלך והכיתי בפלשתים?"

אילימא ששבת היתה, ושאל דוד אי שרי לחלל שבת על זה אי אסור.

זה לא אפשר, שהרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים ומהם היה לו לשאול הלכה ולא באורים ותומים [שהרי "לא בשמים היא", אחרונים].

אלא כך הוא ששאל דוד בה': אי מצלח במלחמתו אי לא מצלח.

דיקא נמי שעל הצלחתו במלחמה הוא שהיה דוד שואל: דכתיב שענו לו: לך והכיתי בפלשתים והושעת את קעילה, הרי ששאל אם יצליח להושיע את קעילה וענו לו שאמנם כן יצליח במלחמתו להושיעה.

שמע מינה!

מתניתין:

מי שישב בדרך לנוח שהיה עייף, ולא היה יודע שהוא בתחום העיר וחשכה לו שם השבת, ועמד משנתו וראה שהרי הוא סמוך לעיר בתוך תחומה.

ארבע האמות — באמצען של ארבע האמות, כלומר: שתי אמות יש לו לכל צידיו [מלבד מקום גופו, אור זרוע בהבנת רש"י].

רבי יהודה אומר: אותן ארבע אמות תלויין הן בבחירתו, ולא יזזה רוח שירצה ילך, כלומר: יברור לו ארבע אמות היכן שירצה, ולשם ילך. [מרש"י משמע, שלא גרס מלת "ילך", וכוונת המשנה: שיברור לו ארבע אמות לאיזה רוח שירצה].

ומודה רבי יהודה לרבי אליעזר: שאם בירר לו שתי אמות לצד זה ושתי אמות לצד זה, שאינו יכול לחזור בו אף מברירה זו. [דברי רבי יהודה נתבארו על פי דברי רש"י לקמן מח, א ד"ה היינו תנא קמא, וכן מדוייק בלשון רש"י במשנתנו].

היו שנים שקנו שביתת ארבע אמות זה ליד זה ומקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה, כגון שהיו רחוקים זה מזה שש אמות ובריר כל אחד מהם את ארבע אמותיו כלפי חברו, ונמצאו שתי אמות של זה ושל זה חופפות.

הרי אלו השנים מביאין את פיתן הנמצא עמם ואוכלין באמצע בתוך אותן שתי אמות,

ובלבד שלא יוציא זה את פתו או את חפציו מה-ב מתוך ארבע האמות שלו לתוך ארבע האמות של חברו.

כלומר: לאותן אמות שאינן חופפות, כיון שדין חפציו כדינו שלו, וכפי ששנינו "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים" [אין אדם

שהיה רחוק ממקום שביתתו יותר מתחום שבת ודרש כל היום כולו].

אמרו לו [ובשאלתות גרס: אמר לו רבי עקיבא]: וכי משם ראייה?!

והרי שמא בלבו של רבי טרפון חיתה להכנס [ר"ח, והיינו שהיה יודע שהוא בתחום העיר ודעתו חיתה לקנות שביתה עם בני העיר].

או שמא בית המדרש מובלע בתוך תחומו — של המקום שלן בו בכניסת שבת — היה, שאף אם קנה שביתה במקומו, מותר הוא לבוא עד לבית המדרש.

מתניתין:

מני שישן בדרך ולא ידע [עד, ירושלמי ורי"ף] שהשיכה שלא נתכוין לקנות שביתה במקומו, אפילו הכי יש לו אלפים אמה לכל רוח, דברי רבי יוחנן בן נורי, שאפילו שלא לדעת קונה אדם שביתה [ריטב"א].

וחכמים אומרים: הישן אינו קונה שביתה, וכיון שלא קנה שביתה בבין השמשות שוב אינו קונה אף כששיכה אף על פי שניעור [ריטב"א].

ולפיכך אין לו אלא ארבע אמות.³⁷

ומפרשת המשנה דין ארבע אמות האמורות כאן ובכל מקום:

רבי אליעזר אומר: והוא — קונה שביתה

שהיה בין השמשות במקום הראוי לקנות

37. ביאר הריטב"א: דאין דין זה אמור אלא במי